

Rudersdal kulturarvsatlas

Kortlægning af værdifulde kulturmiljøer
Rudersdal Kommune og COWI. Juni 2009

Kulturmiljø

Ebberødgård

Nummer

36

Landskabstype

Skov- og parklandskabet

Tidsepoke

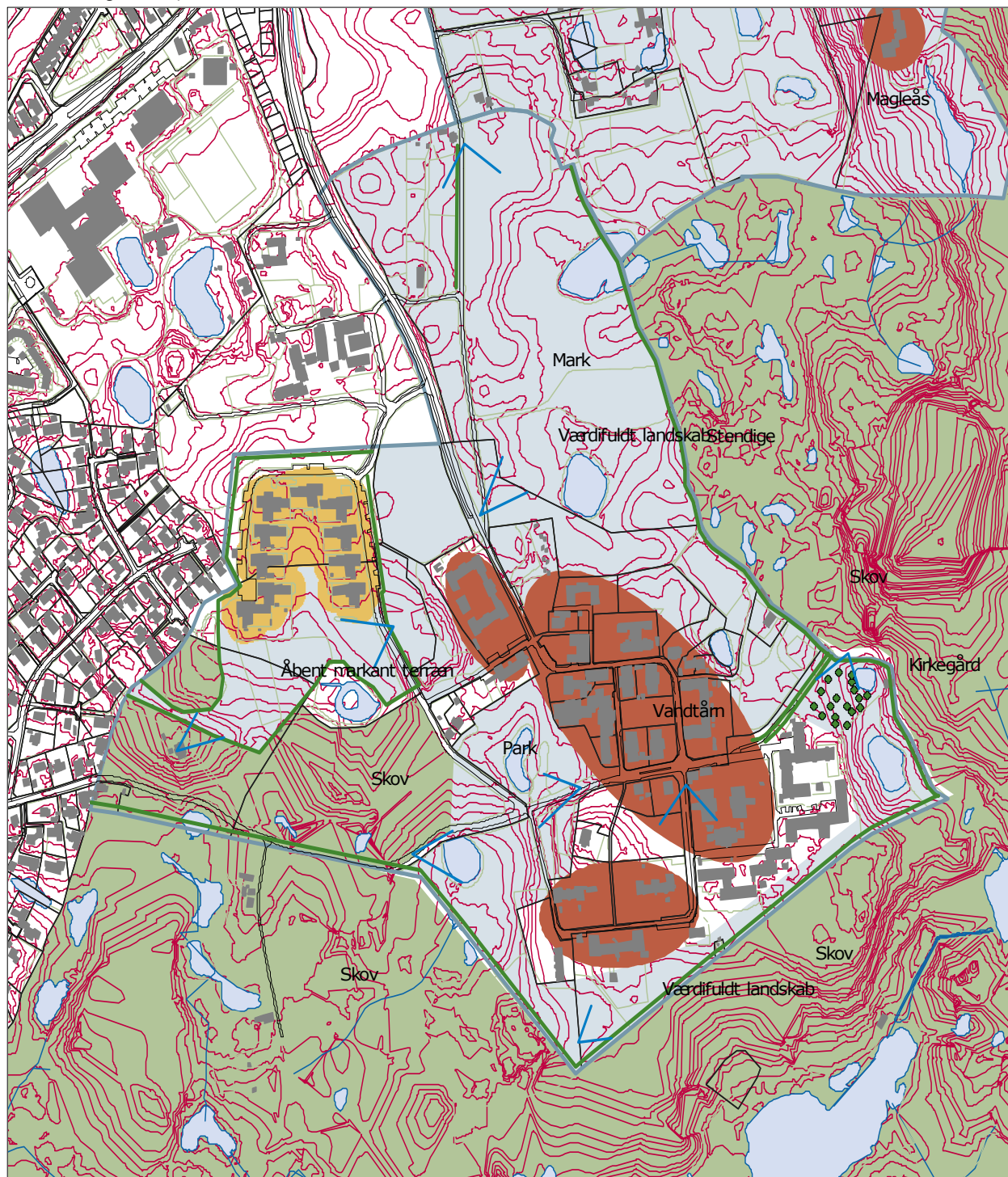
Ca. 1840 - i dag ("Andelstid, industrialisering, m.v.")

Tema

Forstæder

Emne

Institutioner



Kulturmiljøets hovedtræk og bærende bevaringsværdier.

Værdifuld udsigt	Bærende bevaringsværdier	Matrikler	Højdekurver
Træ	Værdifulde landskabstræk	Vej	Skov
Trærække, levende hegn o.l.	Værdifuld bebyggelsesflade	Bygninger	Vandløb, grøfter o.l.
Linjeformede værdifulde elementer	Skov - værdifuld	Hegn o.l.	Sø
Sigtelinjer	Dominerende bygninger		
Afgrænsning af kulturmiljøer	Bebyggelsesmønster		

Kulturmiljøets hovedtræk og bærende bevaringsværdier

Ebberødgård eller Svaneparken, som den sidenhen kom til at hedde, blev opført som "mønsterinstitution" for psykisk udviklingshæmmede omkring 1891 i et område, som også dengang rummede meget store herlighedsværdier.

Den oprindelige campuslignende bebyggelsesstruktur i 2-3 etager er fastholdt gennem tiden. I de centrale og ældste områder og i randområderne ud mod skovene ses i dag et særlig værdifuldt

samspil mellem naturgrundlaget med de smukt svungne terrænformer, landskabets fligede kraftige skovbryn og de karakterfulde og tidstypiske bygninger.

Bærende bevaringsværdier er de ældste grupper af bebyggelsesformen med tilhørende parkområde samt bebyggelsens sammenhæng med det omgivende værdifulde landskab.

Samlet vurdering og udpegningskriterier mv.

National værdi

Regional værdi

Kommunal/lokal værdi

Unik

Repræsentativ

Egnsspecifik

Fungerende

Autentisk

Hist. kildeværdi

Identitetsværdi

Oplevelsesværdi

Fortælle værdi

Diversitet

Homogenitet

Sammenhæng med naturgrundlag

Afgrænsning

Afgrænsningen følger ejerlavsgænsen, bortset fra at de tidligere boliger under Svaneparken, der har adresse på Tyingevej, også indgår i kulturmiljøet. Ejerlavsgænsen består hovedsageligt af markante sten- og jorddiger. Mod nordvest afgrænser dog Biskop Svanes Vej.

Kontekst

Området grænser op til Høsterkøb. Desuden til Skodsborg Sanatorium.

Bevaringstilstand

God.

Naturgrundlagets hovedtræk

Ebberødgård tilhører naturgeografisk **Høje Sandbjerg-området**, der er et varieret bakket skov- og sølandskab. Området består af et *randmorænelandskab* karakteriseret ved et dramatisk og meget kuperet terræn.

Jordbunden består af moræneler.



Billedtekst - Kulturmiljøet ligger i et randmorænelandskab med et dramatisk og meget kuperet terræn.

Landskabets hovedtræk



Billedtekst - De ældste institutionsbygninger er omgivet af romantisk anlagte parkområder med fritstående træer og mindre trægrupper i store græsflader.

Arealanvendelse og landskabselementer

Ebberødgårds ældste institutionsbygninger er omgivet af romantisk anlagte parkområder med fritstående træer og mindre trægrupper i store græsflader. Flere af de fritstående og meget karakterfulde enkelttræer tilhører eksotiske træarter, eksempelvis ægte kastanje. Andre af de meget værdifulde træbeplantninger er meget markante og gamle, bl.a. lindealléen gennem områdets vestlige del, der stammer fra 1700-tallet.

I området ses også mange sammenhængende naturlige løvtræsbevoksninger, der er overordentlig værdifulde, bl.a. som naturlige levesteder for vilde planter og dyr.

Områdets mange stier og veje anvendes sandsynligvis flittigt af både beboere fra boliger og institutioner i området samt af naboer fra de tilstødende villaområder. Der er gode muligheder for at gå, løbe, ride eller cykle videre til stierne i Rude Skov eller til de rekreative sti-områder ved Sjøelsø.

Rumlige og visuelle forhold

Det er karakteristisk for området, at det set ude fra de lavere liggende naboarealer opleves som åbent og parkagtigt, bestående af markante bygningskroppe, mens den set inde fra virker intim og bymæssig med bygninger, som danner pladser og rum.

Bevoksningen i området har en stor rumdannende virkning, og indgår i et samspil med bebyggelsen, der som hovedregel er placeret på de højeste partier.

De fligede skovbryn danner markante og varierede landskabsrum i det bølgede terræn. I skovlommerne og de åbne områder strækker græsklædte arealer sig ud med flere småbevoksninger og søer. Særlig uspolerede landskabsrum ses i kulturmiljøets øst- og nordøstlige del samt i den vestlige del nord for Biskops Svanes Vej.



Billedtekst - Den værdifulde lindeallé fra 1700-tallet i den vestlige del af kulturmiljøet.

Oplevelsesrige delområder

Det lille kapel med søen og kirkegård, der ligger gemt bag de kæmpe thujaer i områdets østligste del helt op til skoven, udgør et meget fredeligt lille landskabsrum, som i proportioner adskiller sig fra de øvrige meget store bygningskroppe og store åbne park- og græsområder. Kirkegården består af rækker af marmorgravsten i græsset.

Udsigter og visuelle sammenhænge

Fra de mange stier og veje, der fører ud i landskabet, og fra de mange bakketoppe i området er der værdifulde udsigter ud over det bakkede landskab og de bagvedliggende markante skovbryn.



Billedtekst - De fligede skovbryn danner markante og varierede landskabsrum i det bølgede terræn. Stendigerne er beskyttede af naturbeskyttelsesloven.

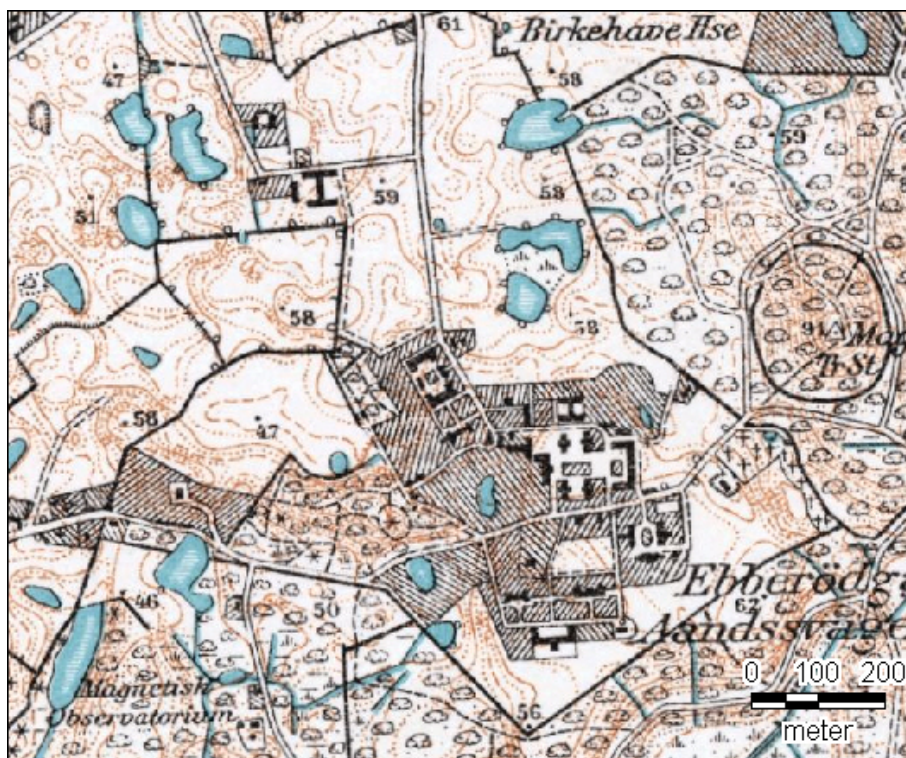


Billedtekst - Kapellet ved den stille skovsø.



Billedtekst - Gravsten ved kapellet.

Kulturhistoriske hovedtræk



Billedtekst - Historisk kort. Pro-
duceret i perioden 1842-1899.
KMS

Hovedtræk

Ebberødgård lå smukt på en ryddet slette i den nordlige del af Rude Skov. Proprietærgårdens sidste private ejer var T. Meinertz. Han ejede gården i en menneskealder fra 1832 til 1890, men som den særting han var, lod han på sine ældre dage den store gård gå i totalt forfald. Det var en ren ruin med ca. 100 tdr. land jord, han den 10. maj 1890 solgte til institutionen "Gamle Bakkehus", der drev "Idiotanstalten Gamle Bakkehus ved Kjøbenhavn". Formålet var at give anstaltens lemmer mulighed for at arbejde i det fri i et forholdsvis isoleret beliggende område, og som sådan lå Ebberødgård ideelt, ikke så langt fra Birkerød Station, og samtidig omgivet – og beskyttet – af Rude Skov på tre af ejendommens sider.

Fra begyndelsen var byggeplanerne lagt stort an. Til arkitekt valgte man Georg Johan Simon Wittrock (1843-1911), der forstod at "forene det imponerende med det venlige" med henblik på "at oplyse og forfriske sindet". Den 12. maj 1891 nedlagdes grundstenen til den nye åndssvageanstalt på

Ebberødgård. Allerede i sommeren 1892 blev de karakteristiske røde murstensbygninger med gule teglstensbånd taget i brug, da man flyttede "alumnene" fra Gl. Bakkehus ud til "mønstereinstitutionen" Ebberødgård. Anstalten blev i 1896 udvidet med vaskeri og 1899 med overlægebolig og sygehus.

I 1. verdenskrigs sidste år begyndte en omfattende udvidelse af anstalten under ledelse af arkitekten Johannes Magdahl Nielsen. Bygningsarealet blev i 1918-1924 mere end fordoblet. Fra den tid stammer vartegnet, det imponerende vandtårn, der må være inspireret af et middelalderligt borgtårn. Det 37 m høje tårn, der sikrede anstalten med egen vandforsyning, blev rejst i 1922.

Selv om Ebberødgård lå noget afsides i forhold til Birkerød by, og så at sige var et lukket samfund, der hvilede i sig selv, fik anstalten stor betydning for Birkerød. Med over 1.000 patienter og næsten lige så mange ansatte satte anstalten sit diskrete præg på Birkerød, og som man sagde folk imel-



Billedtekst - Ebberødgård blev opført som "mønstereinstitution" for psykisk udviklingshæmmede omkring 1891. Her hovedbygningens facade, og bag den ses vandtårnet.

lem i trediverne og fyrrerne, var de 1.000 ansatte ensbetydende med to socialdemokratiske pladser i sognerådet.

Fra gammel tid førte Ebberødvej fra Ravnsnæsvej ud til den fjerntliggende "idiotanstalt". Omkring vejen opstod på nordvestsiden af Rude Skov et større villakvarter i 1920'erne. Den landskendte åndssvageanstalt for enden af vejen betød imidlertid, at beboerne på Ebberødvej i foråret 1953 henvendte sig til kommunalbestyrelsen for at få ændret vejnavnet. Kommunalbestyrelsen var imødekommende, og i maj 1953 vedtog man navneændringen til Biskop Svanesvej efter ejeren af Ebberødgård omkring 1660, samtidig med at man igangsatte en udvidelse af vejen.

Byudviklingsudvalget for Københavnsegnen vedtog i slutningen af 1967 en generel fredningsplan for hele Birkerød Kommune. Naturfredningen omfattede stort set alle ubebyggede og sammenhængende arealer i Birkerød Kommune, i alt ca. 3.000 ha, eller 48 % af kommunen, herunder væsentlige dele af landbrugsjorden ved de gamle landbrugsbedrifter Hestkøbgård, Pilegården, Tornegården, Skovrødgård, Stenbækgård og Ebberødgård. I planen indgik muligheden for at anlægge stier og rasteplasser. Kommunalbestyrelsen godkendte fredningsplanen i foråret 1969.

"Østifternes Åndssvageforsorg", der siden socialreformen i 1933 havde drevet Ebberødgård, overdrog i 1959 anstalten til staten.

I 1980 overtog amterne ansvaret for driften af landets åndssvageinstitutioner. "Forsorgscentret Ebberødgård" skulle herefter drives af Frederiksborg Amt. Som sin første handling omdøbte amtet stedet til "Bo- og Behandlingscentret Svaneparken". Firserne betød en større åbning udadtil mod Birkerød. Man indviede offentligt tilgængelige haver og inviterede til årligt tilbagevendende "åbent hus" arrangementer i Svaneparkens værksteder.

Da flygtningeantallet begyndte at vokse i 1980'erne, kom der pres på Nordsjællands gamle bygningsmasse, der ikke længere anvendtes efter de oprindelige hensigter.

Røde Kors Asylcentret i Svaneparken blev åbnet i november 1984. I 1990'erne blev Røde Kors lejren opdelt i to afdelinger med i alt ca. 250 flygtninge. Røde Kors Asylcenter Svaneparken, som var stedets officielle navn, regnedes i begyndelsen af halvfemserne for landets mest "belastede" asylcenter. Asylcentret i Svaneparken blev dog først nedlagt ved årtusindskiftet, da den ny flygtningelov pr. 1. januar 1999 overdrog ansvaret for integrationen til kommunerne.

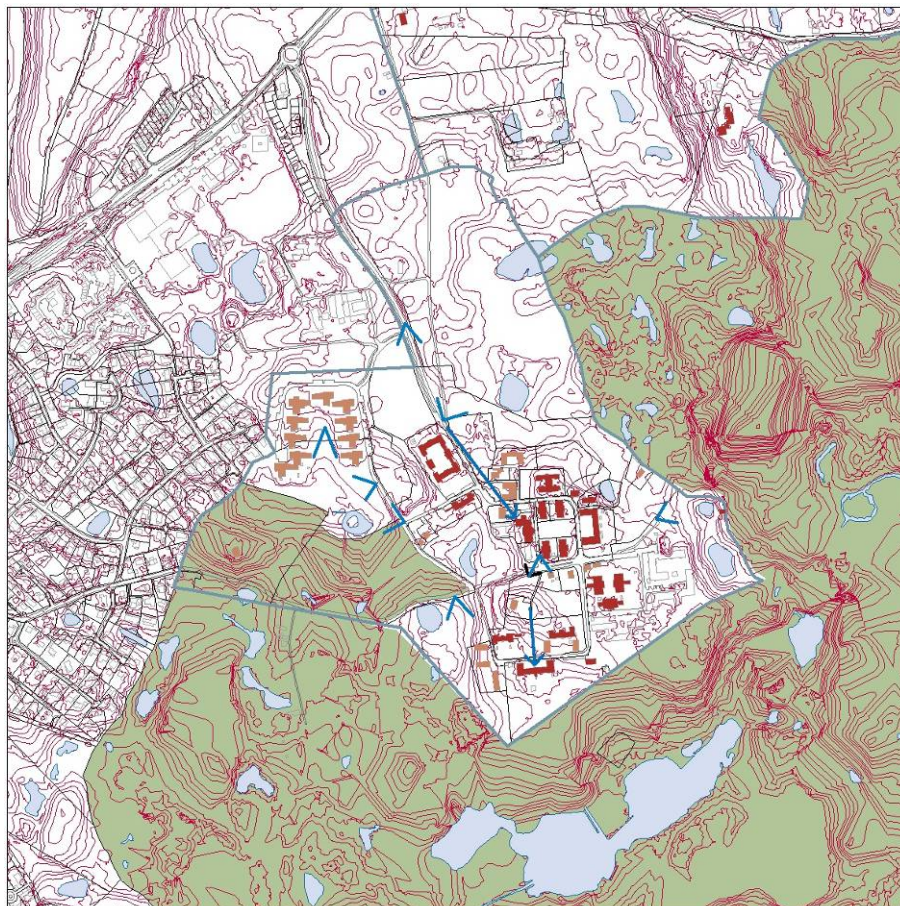
Parallelt med flygtningecentrets udvikling blev det klart, at åndssvageanstalten ikke ville fortsætte som hidtil i amtets regi. Mange af de gamle solidt konstruerede, men utidssvarende bygninger, blev fraflyttet i årene omkring 1990. Foreningen "Ebberøds Venner" blev stiftet i 1989 med henblik på at planlægge områdets fremtidige anvendelse.

Lokalplanen for Svaneparken i Birkerød Kommune, der blev udarbejdet i 1991, var et mønstereksempel på lokalplanarbejde. Frederiksborg Amt præsenterede i 1993 Svaneparken som "et attraktivt bykvarter i Birkerød", men der skulle gå en del år, før det ny boligområde blev realiseret. Kort før årtusindskiftet udbød Frederiksborg Amt Svane-

parken til salg, og de allerførste private flyttede i 1999 ind i de gamle tjenesteboliger på Ebberødgård.

I 2001 var de første 100 ejerlejligheder i Svaneparken solgt, og samme år åbnede den nyanlagte "Biskop Svanesvej". Men så stagnerede salget af lejligheder i 2002, og hvad der havde tegnet lovende endte med aktieselskabet Søtoftegårds konkurs i begyndelsen af 2003. Heldigvis kom en ny køber og sælger hurtigt på banen, idet "PKA Dan-ejendomme" meldte sig som interesseret i at overtage fallitboet i foråret 2003. I 2004 var der atter gang i byggeriet med PKA som bygherre.

Arkitektoniske hovedtræk



Billedtekst - The quick brown fox jumps over the lazy dog.

Hovedtræk

Området danner en lille bydel for sig selv, præget af sin helt egen stemning og bebyggelsesstruktur. Bebyggelsen er opført over flere omgange, men med næsten fuldstændig konsekvens er den grundlæggende struktur i det oprindelige institutionsbyggeri videreført. Den campuslignende bebyggelsesstruktur genfindes i mange andre institutionsbyggerier og -anlæg fra perioden, ligesom den ses i kasernebebyggelser fra anden halvdel af 1800-tallet. Grundformen er længehuse i 2-3 etager, placeret i grupper omkring et fælles gårdrum. Hver af disse grupper repræsenterer en udbygning af det oprindelige anlæg. Centralt i området danner det campanile-inspirerede vandtårn i skønvirkestil et markant vartegn for denne karakterfulde bebyggelse.

Siden 1970'erne har der været en udvikling i gang, hvor der med større eller mindre held er taget udgangspunkt i den campuslignende bebyggelsesstruktur. Senest er Ebberødgård-området delvist blevet byomdannet til et attraktivt boligområde.



Billedtekst - Indkørslen til området. Vandtårnet fungerer som et markant og tydeligt vartegn.

Bebyggelsesmønstre

Området kan som nævnt inddeles i grupper, som repræsenterer forskellige tiders fortolkning af den grundlæggende bebyggelsesform. Den oprindelige bebyggelses seks bygninger ligger centralt i området. Bygningerne er opført i en historicistisk stil med stærk detaljering, blandt andet med mønstre af gule tegl på rød bund, hvilket giver bygningerne et levende, næsten flimrende udtryk. Hovedbygningen er senere tilbygget i flere omgange, hvilket desværre delvis slører den klare form. Tilbygningerne omfatter blandt andet vandtårnet, samt en bygning med gymnastiksal/auditorium fra 1960'erne.

De første grupper af tilbygninger kom til kort efter, og er holdt i samme stil som den oprindelige bebyggelse, omend nok med en mere nøgtern arkitektur.

De to efterfølgende grupper rummer nok de fineste bygninger i anlægget. Den første gruppe, som er den første man møder ved ankomsten til området, er en sluttet bebyggelse, som kombinerer klassicisme med nationalromantiske træk, blandt andet i form af bindingsværk i den øverste etage, i en meget velproportioneret og fint detaljeret bebyggelse, opført i høj materiale- og håndværksmæssig kvalitet.

Mod syd er en gruppe på tre huse opført i en stilren nyklassicisme, som adskiller sig fra den øvrige

bebyggelse ved at være pudset og malet i en cremefarvet tone. Denne bebyggelse skæmmes desværre af tilføjelsen af en helt ny lejlighedsbebyggelse, som på trods af at den strukturelt er fint indpasset adskiller sig med sin arkitektur og materialeholdning.

En udvidelse fra 1970'erne i den østlige del af området rummer ikke nævneværdige arkitektoniske kvaliteter. Det gør derimod Børnebyen, en gruppe af ensdannede huse opført i 1972 som institution for udviklingshæmmede børn. Bebyggelsen består af 10 ens enkelthuse grupperet i hesteskoform omkring et åbent areal.

Elementer i bebyggelsen

Rundt i bebyggelsen findes en række mindre huse, som falder uden for strukturen. Det er villaer eller huse der har tjent som beboelse for ansatte og lignende. Disse huse holder alle ligesom resten af bebyggelsen en høj arkitektonisk kvalitet.

Helt mod øst ligger et lille kapel ved en lille sø og en diskret kirkegård. Huset fremstår fuldstændig velbevaret, og området har en helt særlig stemning.



Billedtekst - Facaderækken i den nationalromantiske bygningsgruppe tættest på indkørslen til området.



Billedtekst - Bygningsdetalje fra den nationalromantiske bygningsgruppe.



Billedtekst - Bygningskomplekset omkring hovedhuset omfatter mange bygninger, med det kampanileinspirerede vandtårn som det naturlige midtpunkt.



Billedtekst - Hovedbygningens rigt dekorerede, næsten flimrende historicistiske arkitektur.



Billedtekst - Hovedbygningen i den nyklassicistiske gruppe.



Billedtekst - Dørparti fra sidehus til hovedbygningen.



Billedtekst - Dørparti fra den nyklassicistiske bygningsgruppe.



Billedtekst - Dørparti fra den nyklassicistiske bygningsgruppe.

Sårbarhed og anbefalinger



Billedtekst - Bærende bevaringsværdier er de ældste bygningsgrupper med parkområde samt sammenhængen med det værdifulde landskab.

Sårbarhed

Hele området fremstår meget velholdt og velplejet. Ændringer og restaureringer synes gennemført med stor nænsomhed og respekt for de arkitektoniske værdier, men ikke altid i respekt for områdets landskabelige værdier.

Ebberødgård-området er sårbart over for byggeri og anlæg, som ikke tager hensyn til de bevarede åbne, ubebyggede, græsklædte områder, og som bryder den ellers velbevarede struktur med det markante samlede institutionsbyggeri midt i skovlysningen i det stærkt fligede skovområde. Det er en struktur, der til dels er bevaret eller fra den periode, hvor Ebberødgård var institution, og som kan ses på kort fra slutningen af 1800-tallet og starten af 1900-tallet.

De særlig uspolerede landskabsrum i kulturmiljøets øst- og nordøstlige del samt i den vestlige del nord for Biskops Svanes Vej samt de romantisk anlagte parkområder er især sårbare over for indgreb, dvs. høje tekniske anlæg, byudvikling samt ændring af hegn og skovbryn, der medfører opfyldning eller udviskning af landskabsrummene.

Et sådan brud på strukturen er sket for nylig i områdets sydligste del i form af etageboligbyggeri, men også ved et større institutionsbyggeri i 1980'erne i områdets sydøstlige del. Dette tilsidesætter de meget væsentlige landskabelige værdier og spolerer det fine samspil med det omgivende store skovområde.

Byområdet er sårbart over for en yderligere fortætning og over for tiltag, som får veje, friarealer og bygninger til at fremstå som forstadens boligområder. De mange afgrænsede haveparceller, der ses rundt om de ældste bygninger, som nu rummer boliger, er et eksempel på et sådan brud, som forringer den arkitektoniske værdi af de markante bygningskroppe.

Byområdet er også sårbart over for tiltag, som forringer de enkelte bygningers bevaringsværdier, f.eks. i form af alt for hårdhændet istandsættelse, herunder for ændring eller fjernelse af originale bygningsdele som vinduer, tagkonstruktion og materialer og døre, og på lang sigt vil en forringelse af bygningsdele og byggematerialer kunne svække kulturmiljøets bevaringsværdi.

Udpluk af planer og beskyttelse

- Dele af kulturmiljøet er omfattet af en fredning efter bestemmelserne i naturbeskyttelsesloven.

- De dele af kulturmiljøet, der befinder sig i det åbne land, er i regionplanen udpeget som område, hvor skovrejsning er uønsket.

- Hele området er i regionplanen udpeget som område med landskabelige værdier.

- Skoven i den vestlige del af området er i regionplanen udpeget som beskyttelsesområde for landskab, natur og kultur. Den samme udpegning gælder for hele skovområdet, der ligger uden for afgrænsningen.

- Langs hele kulturmiljøafgrænsningen er der beskyttede sten- og jorddiger, som afgrænser Rude Skov. Der er også beskyttede sten- og jorddiger i

dyrkningsskel i afgrænsningen mod nordøst samt i afgrænsningen til villaområdet mod vest.

- Der er otte beskyttede søer efter naturbeskyttelseslovens bestemmelser om naturtyper.

- Det nordøstlige hjørne af kulturmiljøet er omfattet af naturfredning.

- Der er udarbejdet en bevarende lokalplan (nr. 64) for hele byområdet.



Billedtekst - Indgangsparti fra Børnebyen, opført i 1972.



Billedtekst - Ny boligbebyggelse i den sydlige del af området.

Anbefalinger

Der er udarbejdet en bevarende lokalplan. Alligevel anbefales det at sikre kulturmiljøet mod yderligere byggeri og anlæg, der opfylder eller opløser de markante landskabsrum.

Der bør derfor udarbejdes en helhedsplan/temaplan for Ebberødgårds by- og landområde, hvori der indgår en strategi for, en række planlægningsmæssige bestemmelser for samt en redegørelse for, hvordan man kan fastholde de bærende bevaringsværdier og de sammenhængende kulturmiljøværdier. Herunder bør der være bestemmelser for fastholdelse og evt. forbedring

af de kulturarvsmæssige værdier, de landskabeligt rumlige, oplevelsesmæssige og visuelle værdier samt de arkitektoniske og byggeskikmæssige værdier. Der bør også indgå visioner og bestemmelser for mulighederne for hvor og hvordan, der kan foregå en udvikling, under hensyntagen til bevaringsværdierne, så der fortsat kan bo og leve folk i området. Planen bør danne ramme for fremtidig forvaltning af såvel trafik-, jordbrugs-, friluftsturisme-, byudviklings-, naturinteresser mv.

Borgere, museet, bevaringsforeninger m.fl. bør inddrages i arbejdet med at sikre kulturmiljøet og gøre dette til et aktiv for egnen.